

**AN'ANAVIY XONANDALIK SAN'ATIDA USTOZ-SHOGIRD
AN'ANALARINING AHAMIYATI**

Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna

Buxoro davlat universiteti Sport va san'at fakulteti Tasviriy san'at va musiqa
ijrochiligi kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada an'anaviy xonandalik san'atida ustoz-shogird an'alarining o'ri va ahamiyati tahlil qilingan. O'zbek milliy musiqa madaniyatining ajralmas qismi hisoblangan an'anaviy xonandalik san'atini rivojlantirish, avloddan avlodga yetkazish hamda yosh ijrochilarni tarbiyalashda ustoz-shogird maktabining tutgan o'ri yoritilgan. Shuningdek, ustoz-shogird an'alarining talabalarning kasbiy kompetensiyalari, ijrochilik mahorati va badiiy-estetik dunyoqarashini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: an'anaviy xonandalik, ustoz-shogird an'anasi, maqom san'ati, ijrochilik mahorati, musiqa pedagogikasi, milliy meros, hofizlik san'ati, musiqiy ta'lim, badiiy talqin

Kirish

O'zbek xalqining ko'p asrlik ma'naviy merosi tarkibida an'anaviy xonandalik san'ati alohida o'rin egallaydi. Ushbu san'at turi xalqning musiqiy tafakkuri, estetik qarashlari va milliy qadriyatlarini o'zida mujassamlashtirgan. An'anaviy xonandalikning bugungi kungacha saqlanib qolishi va rivojlanishida ustoz-shogird an'analari muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Tarixan maqom, katta ashula va mumtoz qo'shiqchilik namunalari yozma manbalardan ko'ra ko'proq og'zaki ijrochilik an'analari orqali avloddan avlodga yetkazilgan. Bu jarayonda ustozlar o'z bilim va tajribalarini bevosita shogirdlarga o'rgatganlar. Natijada milliy ijrochilik maktablari shakllangan va rivojlangan. Bugungi kunda ham oliy ta'lim muassasalari, san'at maktablari va madaniyat markazlarida an'anaviy xonandalikni o'qitishda ustoz-shogird an'alaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ustoz-shogird an'anasining tarixiy ildizlari

Ustoz-shogird tizimi Sharq xalqlari madaniyatida qadimdan mavjud bo'lib, ilm-fan, hunarmandchilik va san'atning barcha yo'nalishlarida qo'llanilgan. Musiqa san'atida

esa ushbu an'ana alohida ahamiyat kasb etgan. O'zbek an'anaviy xonandaligi tarixida ko'plab mashhur hofizlar va san'atkorlar aynan ustoz-shogird maktabi orqali yetishib chiqqan. Maqom ijrochiligi, katta ashula va mumtoz qo'shiqchilik yo'nalishlari asrlar davomida bevosita ustozlarning amaliy saboqlari orqali rivojlangan. Ustozlar nafaqat kuy va ashulalarni, balki ularning ijro usullari, badiiy talqini, sahna madaniyati va ijrochilik sirlarini ham shogirdlariga o'rgatganlar. Shu tariqa milliy musiqa merosi asrlar davomida uzluksiz ravishda saqlanib kelgan va boyib borgan.

An'anaviy xonandalik ta'limida ustoz-shogird tizimining o'rni

An'anaviy xonandalik san'atining o'ziga xos jihati shundaki, unda nazariy bilimlar bilan bir qatorda amaliy tajriba ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu tajribani esa bevosita ustoz faoliyati orqali o'zlashtirish mumkin. Ustoz-shogird tizimi talabaning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berishga asoslanadi. Ustoz har bir shogirdning ovoz diapazoni, musiqiy eshituv qobiliyati, ijodiy salohiyati va ijrochilik xususiyatlarini o'rganib, unga mos metodlarni qo'llaydi. Mazkur yondashuv talabaning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va uning ijrochilik mahoratini samarali shakllantirishga yordam beradi.

Ijrochilik mahoratini shakllantirishdagi ahamiyati

An'anaviy xonandalik san'atida ijrochilik mahorati uzoq yillar davomida muntazam mashq va amaliy faoliyat natijasida shakllanadi. Ushbu jarayonda ustozning tajribasi va yo'l-yo'riqlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Ustoz shogirdga:

- to'g'ri nafas olish texnikasini;
- ovoz imkoniyatlaridan samarali foydalanishni;
- maqom va ashulalarni ijro etish usullarini;
- talaffuz madaniyatini;
- sahna madaniyatini;
- tinglovchi bilan muloqot qilish ko'nikmalarini o'rgatadi.

Bu bilim va ko'nikmalarni kitob yoki nazariy manbalar orqali to'liq egallash qiyin. Shu sababli amaliy ta'lim va ustozning shaxsiy namunasidan foydalanish muhim hisoblanadi.

Milliy ijrochilik uslublarini saqlash va rivojlantirishdagi o'rni

Har bir hududning o'ziga xos ijrochilik an'analari va xonandalik maktablari mavjud. Buxoro, Samarqand, Farg'ona-Toshkent va Xorazm xonandalik maktablari bunga yaqqol misol bo'la oladi. Ustoz-shogird tizimi ushbu maktablarga xos ijro uslublarini saqlash va rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Ustozlar o'z maktablariga mansub bo'lgan ijrochilik an'alarini shogirdlariga yetkazadilar. Natijada milliy xonandalik san'atining rang-barangligi va boyligi saqlanib qoladi. Shuningdek, shogirdlar mavjud an'analarni davom ettirish bilan birga, ularga zamonaviy ijodiy yondashuvlarni ham qo'shadilar. Bu esa san'atning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Talabalarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati

Ustoz-shogird an'analari talabalarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi. Ijodiy kompetensiya shaxsning mustaqil fikrlash, yangicha yondashuvlarni ishlab chiqish va san'at asarlarini badiiy talqin qilish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi.

Ustoz tomonidan berilgan topshiriqlar, ijro tahlillari va amaliy mashg'ulotlar talabaning:

- musiqiy tafakkurini;
- badiiy didini;
- improvizatsiya qobiliyatini;
- ijodiy fikrlashini;
- mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada talaba nafaqat ijrochi, balki ijodkor shaxs sifatida ham shakllanadi.

Ustoz-shogird an'analari va zamonaviy ta'lim texnologiyalari

Bugungi kunda ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. An'anaviy xonandalik ta'limida ham zamonaviy texnologiyalarni ustoz-shogird an'analari bilan uyg'unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Audio va video yozuvlar, elektron ta'lim resurslari, onlayn mahorat darslari hamda masofaviy ta'lim platformalari ustoz va shogird o'rtasidagi hamkorlikni yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Masalan, talaba o'z ijrosini yozib olib ustozga yuborishi, ustoz esa uning ijrosini tahlil qilib tavsiyalar berishi mumkin. Bu esa ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar milliy musiqa merosini raqamlashtirish va saqlashda ham muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Ustoz-shogird an'analarini rivojlantirishning dolzarb masalalari

Hozirgi kunda an'anaviy xonandalik san'atini rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish maqsadida ustoz-shogird maktablarini qo'llab-quvvatlash zarur. Buning uchun:

- mahorat darslarini muntazam tashkil etish;
- taniqli hofizlar ishtirokida ijodiy uchrashuvlar o'tkazish;
- yosh iste'dodlarni aniqlash va rag'batlantirish;
- milliy ijrochilik maktablari faoliyatini rivojlantirish;
- zamonaviy texnologiyalar asosida o'quv resurslarini yaratish maqsadga muvofiqdir.

Mazkur chora-tadbirlar an'anaviy xonandalik san'atining kelajakdagi taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Xulosa

An'anaviy xonandalik san'atida ustoz-shogird an'analari milliy musiqa merosini saqlash, rivojlantirish va avloddan avlodga yetkazishning eng muhim omillaridan biridir. Ushbu tizim orqali yosh ijrochilar kasbiy bilim va ko'nikmalarni, ijrochilik mahoratini hamda sahna madaniyatini egallaydilar. Ustoz-shogird an'analari talabalarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish, milliy ijrochilik uslublarini saqlash va musiqa ta'limi sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli ushbu an'analarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish va ularni yanada rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'quvchilarda xonandalik madaniyatini shakllantirishda musiqa ilmining o'rni va ahamiyati Monografiya. Buxoro 2025 Ramazonova O'g'iloy Xolmurodovna
2. Рамазонова, Угиллой Холмуродовна. "Взгляды восточных мыслителей на узбекскую народную музыку." Multidisciplinary Journal of Science and Technology 3.5 (2023): 45-46.
3. Ramazanova O. K., Shukurov M. Historical development of status. – 2022.
4. Рамазанова У. Х., Шамсуллаев Ш. С. ЗНАЧЕНИЕ ИСКУССТВА МАКОМ В

ОБРАЗОВАНИИ МОЛОДЕЖИ //AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION
AND LEARNING. –

2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 146-150.

5. Рамазанова У. и др. ТРАДИЦИОННОЕ ПЕНИЕ: УНИКАЛЬНОЕ
ИСКУССТВО

МУЗЫКИ УЗБЕКИСТАНА //AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND
LEARNING. –

2025. – Т. 3. – №. 2. – С. 142-145.

6. Ramazonova U. H. Features of Sound Recording in the Uzbek Singing Art
//Procedia of

Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN. – Т. 2795. – №. 546X. – С. 58.

7. Ramazonova U. H., Muhamadova M. The spiritual impact of traditional sound
exercises on

the minds of students. – 2025

8. Oliy ta'lim muassasalarida an'anaviy xonandalikni o'qitishda dual ta'limning
o'rni. Ramazonova o'g'iloy xolmurodovna. "Yangi o'zbekistonda tabiiy va ijtimoiy-
gumanitar volume - 4 fanlar" respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi Volume 4,
ISSUE 6